

УДК 378.018.8:33-051

DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-2-127-132

Кірдан О. П.

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та соціально-поведінкових наук Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано організаційно-методичні основи професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти, які передбачають сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених нормативно-правових, організаційно-методичних та процесуальних кроків реалізації неперервної освіти та професійного розвитку економіста. Методичним інструментарієм дослідження стали загальнонаукові і конкретно наукові методи: аналіз літератури та нормативних документів; порівняння, класифікація, узагальнення, ретроспективний і порівняльний аналіз. Проаналізовано та узагальнено положення стандартів вищої економічної освіти в Україні за 1998–2019 рр. Визначено, що організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти України у 1998–2013 рр. ґрунтувалися на принципах професійного розвитку; наступності у вивченні змісту навчальних дисциплін у рамках горизонтальної та вертикальної структуризації неперервної освіти; предметно-орієнтованого підходу; компетентнісного підходу; систематичності і послідовності; зв'язку теорії з практикою; науковості; доступності; єдності навчання, виховання і безперервного особистісного професійного розвитку майбутнього економіста; уніфікації та диференціації.

Ключові слова: галузь знань, спеціальність, зміст освіти, орієнтований підхід, компетентнісний підхід, стандарт вищої освіти, неперервна освіта.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні процеси глобалізації та інтернаціоналізації, входження України до європейського простору вищої освіти, розбудова системи зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності детермінують дослідження тенденцій професійної підготовки у закладах вищої освіти України. З огляду та соціальний запит щодо якості підготовки фахівців, значущим, на наш погляд, є дослідження організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останнього десятиріччя опубліковано значну кількість праць щодо професійної підготовки майбутніх економістів. Значущими є інтерпретаційні праці вітчизняних науковців Г. Дутки, Г. Ковальчук, Л. Максимової, С. Тарасової, В. Третька, Р. Тимченко, О. Яковенко та ін. Побіжно автори торкалися організаційних та методичних засад через призму формування професійних компетентностей, готовності до професійної діяльності майбутнього економіста та ін. Водночас аналіз публікацій з проблеми організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти показав, що вона не знайшла належного відображення у працях вітчизняних учених.

Мета статті – обґрунтувати організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експлікація понять "організаційний" та "основи" дозволяє визначити поняття "організаційно-методичні основи професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти" як сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених нормативно-правових, організаційно-методичних та процесуальних основ реалізації безперервного професійного розвитку економіста.

З часу набуття Україною незалежності суттєвих трансформаційних змін зазнала система підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Хронологічні межі нашого дослідження охоплюють період кінця ХХ – початку ХХІ ст. Констатуємо, що до 1994 р. система вищої освіти України діяла переважно на підставі нормативно-методичних документів Радянського Союзу. Реформування національної системи вищої освіти та перехід на засадничі принципи Болонського процесу сприяв уведенню нових рівнів академічної освіти: "бакалавра" та "магістра" та збереження освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст". Звісно, ці нововведення детермінували процес розроблення нового нормативно-правового та організаційно-методичного забезпечення функціонування системи неперервної економічної освіти.

У 1993 р. розпочався процес напрацювання та введення в дію освітньо-професійних програм підготовки за різними напрямками і спеціальностями вищої освіти. У 1994 р. розроблено перелік напрямів та спеціальностей вищої освіти, який містив близько шістдесяті напрямів підготовки фахівців і понад шістсот спеціальностей освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста та магістра.

Організаційно-методичні основи підготовки фахівців економічних спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр" було вказано у державних нормативних документах, насамперед освітньо-професійних програмах [2–5], які визначали нормативний зміст навчання, встановлювали вимоги до обсягу знань, умінь та навичок здобувачів вищої економічної освіти. Саме освітньо-професійні програми підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів, як складники галузевого стандарту вищої освіти, були обов'язковими в організації освітнього процесу та контролю за його здійсненням органами управління вищою освітою, закладами вищої освіти, а також міністерствами, відомствами, асоціаціями, підприємствами та організаціями різних форм власності, які провадили освітню діяльність з підготовки фахівців економічних спеціальностей на певному рівні у системі неперервної освіти.

Згодом у 1996–1998 рр. авторськими колективами Київського національного економічного університету було підготовлено збірники нормативних програм професійно орієнтованих дисциплін для економічних спеціальностей. Фактично предметорієнтована парадигма змісту вищої освіти була втілена в цих нормативних документах, які врегульовували освітній процес професійної підготовки майбутніх економістів. Проведений нами аналіз збірника нормативних програм професійно орієнтованих дисциплін зі спеціальності "Банківська справа", уможливив констатувати, що авторами вказано мету дисципліни, її тематичний зміст, список рекомендованої літератури (вітчизняної та перекладної зарубіжної). У програмах деяких дисциплін, наприклад "Банківські операції", "Банківська статистика", "Аналіз інвестиційних проектів", вказано завдання навчальної дисципліни [2, с. 17–51].

Проаналізуємо зміст нормативної частини освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму "Економіка і підприємництво" [4]. Проведений аналіз надав змогу констатувати, що програма охоплює перелік нормативних (обов'язкових) дисциплін, обсяги навчального часу і форми контролю. У нормативну частину освітньо-професійної програми входять три цикли: дисципліни гуманітарної підготовки (12 дисциплін, 2160 год (60 кредитів)) [4, с. 15], дисципліни природничо-наукової та загальноекономічної підготовки (18 дисциплін, 4320 год (120 кредитів)) [4, с. 16–17], а також дисципліни професійної підготовки із структуруванням та диференціацією за спеціальностями (4–7 дисциплін, 2160 год (60 кредитів)) [4, с. 18–22].

Значущим, з нашого погляду, є те, що стандарт передбачав перелік рекомендованих вибіркового дисциплін кожного циклу з диференціацією відповідно до спеціальності [4, с. 23–29] у межах напряму підготовки "Економіка і підприємництво", а також передбачав урахування специфіки галузі, регіону, побажань стейкхолдерів та інтересів студентів [4, с. 11].

Аналіз змісту освітньо-професійної програми підготовки магістра зі спеціальностей галузі знань "Економіка і підприємництво" [5], надав змогу дійти висновку, що вона у 2013 р. змінила співвідношення навчального часу та цикли дисциплін. Зокрема, на цикл професійної підготовки передбачено 1368 год (38 кредитів, один кредит – 36 акад. год), з яких 42,1 % (576 год (16 кредитів)) передбачено на вивчення нормативних дисциплін та 57,9 % (792 год (22 кредити)) – на вибіркові дисципліни [5,

с. 10]. Нововведенням стандарту, на відміну від попередньо проаналізованих нами, було впровадження компетентнісної парадигми: освітньо-професійна програма містить анотації нормативних дисциплін структуру яких викладено з урахуванням компетентнісного підходу. Анотація включає мету та завдання дисципліни, предмет та місце дисципліни в навчальному процесі підготовки фахівців; знання і вміння, що формуються при вивченні дисципліни; тематичний зміст дисципліни [5, с. 11; 30–103].

Отже, організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти України у 1998–2013 рр. ґрунтувалися на принципах професійного розвитку; наступності у вивченні змісту навчальних дисциплін у рамках горизонтальної та вертикальної структуризації неперервної освіти; предметно-орієнтованого підходу; компетентнісного підходу; систематичності і послідовності; зв'язку теорії з практикою; науковості; доступності; єдності навчання, виховання і неперервного особистісного професійного розвитку майбутнього економіста; уніфікації та диференціації.

У 2015–2018 рр. напрацьовано нормативні документи, що уможливають досягнення завдань, зазначених у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2020 р. Нове покоління стандарти вищої освіти розроблено на підставі компетентнісного підходу і узгоджено з Національною рамкою кваліфікацій.

У зв'язку із прийняття та уведенням в дію постанови Кабінету Міністрів України № 266 від 29.04.2015 р., згідно якої затверджено новий перелік галузей знань і спеціальностей, зменшено чисельність економічних галузей та спеціальностей за якими здійснюється підготовка фахівців у закладах вищої освіти України. Так постановою визначено перелік економічних спеціальностей, а саме: спеціальність 051 Економіка (галузь знань 05 "Соціальні та поведінкові науки") і спеціальності 071 Облік та оподаткування; 072 Фінанси, банківська справа і страхування; 073 Менеджмент; 075 Маркетинг; 076 Підприємництво, торгівля і біржова діяльність галузі знань; 07 Управління та адміністрування [6], напрацьовано організаційний механізм узгодження старих назв і нового переліку галузей знань та спеціальностей [7].

Відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України у 2018–2019 рр. введено стандарти вищої освіти з економічних спеціальностей першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що є невід'ємним складником організаційно-методичних основ професійної підготовки майбутніх економістів. Накази МОН України для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти представлено нами у хронологічній послідовності: "Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування" від 29.10.2018 р. за № 1172); "Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 051 "Економіка" від 13.11.2018 р. за № 1244); "Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність" від 13.11.2018 р. за № 1243); Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 071 "Облік і оподаткування" від 19.11.2018 р. за № 1260); "Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 071 "Облік і оподаткування" від 19.11.2018 р. за № 1260); "Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 075 "Маркетинг" від 05.12.2018 р. за № 1343; "Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 073 "Менеджмент" від 29.10.2018 р. № 1165 05.12.2018 р. № 1338 (зміни); "Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" від 24.05.2019 р. за № 729. Відтак для забезпечення наступності у професійній підготовці майбутніх економістів у системі неперервної освіти академічна спільнота очікує на затвердження стандартів вищої освіти з економічних спеціальностей для другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів.

Аналіз вищевказаних затверджених стандартів надав змогу дійти висновку, що вони включають перелік результатів навчання як індикаторів компетенцій, яких набуває майбутній бакалавр у системі неперервної професійної підготовки, що сприяють його успішній особистісній та професійній самореалізації.

Методичні засади професійної підготовки майбутніх економістів базовано на використанні технології навчання на засадах особистісної орієнтації освітнього процесу (особистісно зорієнтовані технології, технології індивідуалізації навчання); технології активізації та інтенсифікації діяльності студентів (ігрові технології, проблемне навчання, технологія кейс-стаді) і технології навчання на підставі ефективності

управління та організації навчального процесу (модульне навчання, кредитно-модульна технологія, модульно-рейтингова технологія, технологія дистанційного навчання) та ін.

Як нами було зазначено у попередніх дослідженнях, "сучасним запитам професійної підготовки майбутніх економістів в системі неперервної освіти відповідає технологія інтерактивного навчання, яка передбачає основні інноваційні практики (формати) професійної підготовки – тренінг, наставництво, навчання дією, коучинг (індивідуальний і командний), менторинг, ділові та імітаційні ігри, фасилітація та ін." [1, с. 28].

Крім того, доведено ефективність використання у професійній підготовці майбутніх економістів низки сучасних технологій, а саме: технологія проблемно-модульного навчання, яка передбачає принципово нові засади організації процесу викладання і навчання, істотне збільшення часу самостійної роботи студентів у процесі навчання; освітньо-наукові кластери – інноваційна освітня технологія, яка менш широко представлена у вищих навчальних закладах і спрямована на підготовку майбутніх економістів; технологія контекстного навчання – основна ідея якої полягає у поєднанні засвоєння майбутнім економістом теоретичних знань / набуття загальних і професійних компетенцій з професійною діяльністю [1, с. 29].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, організаційно-методичні основи професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти передбачають сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених нормативно-правових, організаційно-методичних та процесуальних кроків щодо забезпечення неперервної освіти та професійного розвитку економіста.

Організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти у 1998–2013 рр. ґрунтувалися на принципах професійного розвитку; наступності у вивченні змісту навчальних дисциплін у рамках горизонтальної та вертикальної структуризації неперервної освіти; наступності у вивченні змісту навчальних дисциплін професійної підготовки; предметно-орієнтованого підходу; компетентнісного підходу; науковості; доступності; систематичності і послідовності; зв'язку теорії з практикою; єдності навчання, виховання і неперервного особистісного професійного розвитку майбутнього економіста; уніфікації і диференціації. Доведено, що у 2015–2019 рр. сформовано нове покоління організаційно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутнього економіста у системі неперервної освіти.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок вважаємо дослідження ефективності професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

Література

1. Кирдан А. П. Инновационные формы и технологии профессиональной подготовки будущих экономистов в системе непрерывного образования. *Хуманитарни балкански изследвания*. 2019. Т. 3, № 2 (4). С. 27–30.
2. Нормативні програми професійно орієнтованих дисциплін для спеціальності "Банківська справа". Київ: КНЕУ, 1998. 52 с.
3. Освітньо-професійна програма перепідготовки спеціаліста напряму 0501 "Економіка і підприємництво". Київ: КНЕУ, 2003. 128 с.
4. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальностями напряму 0501 "Економіка і підприємництво". Київ: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2006. 128 с.
5. Освітньо-професійна програма підготовки магістра за спеціальностями галузі знань 0305 Економіка та підприємництво. Київ: ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", 2013. 103 с.
6. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення 28.05.2019).
7. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266: наказ МОН України від 06.11.2015 № 1151 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15> (дата звернення 28.05.2019).

References

1. Kyrdan, A. P. (2019). Ennovatsyonnye formy y tekhnolohyy professionalnoi podhotovky budushchyykh ekonomystov v systeme nepreryvnoho obrazovaniya [Innovative forms and technologies of future economists' professional training in the system of continuous education.]. *Khumanytarny balkansky yzslედovaniya – Humanitarian Balkan Studies*. (Vols. 1–3; Vol. 3, 2 (4), 27–30) [in Russian].
2. *Normatyvni prohramy profesiino oriientovanykh dystsyplin dlia spetsialnosti "Bankivska sprava"* [Regulatory programs of professionally oriented disciplines for the specialty "Banking"]. (1998). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
3. *Osvitno-profesiina prohrama perepidhotovky spetsialista napriamu 0501 "Ekonomika i pidpriemnytstvo"* [Educational and professional program of retraining of the specialist of the direction 0501 "Economics and entrepreneurship"]. (2003). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
4. *Osvitno-profesiina prohrama pidhotovky bakalavra za spetsialnostiamy napriamu 0501 "Ekonomika i pidpriemnytstvo"* [Educational and professional program of preparation of the bachelor in the specialties of direction 0501 "Economics and entrepreneurship"] (2006). Kyiv: KNEU imeni Vadyma Hetmana [in Ukrainian].
5. *Osvitno-profesiina prohrama pidhotovky mahistra za spetsialnostiamy haluzi znan 0305 Ekonomika ta pidpriemnytstvo* (2013). [Master's Degree Program in Knowledge 0305 Economics and Entrepreneurship]. Kyiv: DVNZ "Kyivskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet imeni Vadyma Hetmana" [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia pereliku haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniu-rietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity [On approval of the list of branches of knowledge and specialties for which higher education applicants are trained]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.04.2015 r. № 266 – Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 29.04.2015*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (data zvernennia 28.05.2019) [in Ukrainian].
7. Pro osoblyvosti zaprovadzhennia pereliku haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuetsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity [About peculiarities of introduction of the list of branches of knowledge and specialties by which preparation of applicants for higher education is carried out]. *Zatverdzenoho postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.04.2015 r. № 266: nakaz MON Ukrainy vid 06.11.2015 № 1151 – Approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 26.04.2015 No. 266: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 06.11.2015 No. 1151*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15> (data zvernennia 28.05.2019) [in Ukrainian].

Кирдан А. П.

кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой экономики и социально-поведенческих наук Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины

Организационно-методические основы профессиональной подготовки будущих экономистов в системе непрерывного образования

Автором проанализированы организационно-методические основы высшего экономического образования в Украине конца XX – начала XXI века. Схарактеризированы основные нормативно-правовые документы организационно-методического обеспечения содержания профессиональной подготовки будущих экономистов в системе непрерывного образования. Проанализированы стандарты высшего экономического образования в Украине исследуемого периода. Констатирован переход к результату ориентированной парадигме профессиональной подготовки будущих экономистов как следствию введения нового поколения стандартов высшего образования.

Ключевые слова: отрасль знаний, специальность, содержание образования, результат ориентированный подход, компетентностный подход, стандарт высшего образования, непрерывное образование.

Kirdan O. P.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Economics and Social and Behavioral Sciences Uman Pavel Tychyna State Pedagogical University

Organizational and methodological basis of professional training of future economists in the system of continuous education

The article substantiates the organizational basis for professional training of future economists in the system of continuing education, which involve the development and implementation of a set of interrelated and interdependent regulatory, organizational and methodological, procedural steps to implement the continuous professional development of an economist. General scientific and specifically scientific methods became the methodological tools of the study: analysis of literature and regulatory documents; comparison, classification, synthesis, retrospective and comparative analysis. Analyzed and summarized the provisions of the standards of higher economic education in Ukraine for 1998–2018. It was determined that the organizational basis of the content of professional training of future economists in the system of continuous education of Ukraine in the period 1998–2013 was based on the principles of professional development; continuity in the study of the content of academic disciplines in the framework of horizontal and vertical continuing education; subject-oriented approach; competence approach; scientific; accessibility; systematic and consistent; communication theory with practice; unity of education, upbringing and continuous personal professional development of the future economist; unification and differentiation. With the introduction of 2018–2019 a new generation of higher education standards in economic specialties, the transition to a result oriented paradigm of training future economists is stated.

***Key words:** branch of knowledge, content of education, result oriented approach, competence approach, level of higher education, standard of higher education, continuous education.*